

HANDEL LUDŹMI W POLSCE

OGÓLNY OBRAZ,
PREWNECJA, ŚCIGANIE, OCHRONA, PARTNERSTWO

Kościół Armia Zbawienia w Rzeczypospolitej Polskiej

Warszawa, luty 2016

Wprowadzenie	
Ogólny obraz problemu	4
• Migracje	
• Polskie tendencje w Handlu Ludźmi	
Prewencja	9
• Profil ofiary	
• Profil sprawcy	
• Organizacje i instytucje zaangażowane w przeciwdziałanie handlowi ludźmi	
• Przykłady działań prewencyjnych	
Ściganie	13
• Podstawa prawna i jej konsekwencje	
• Instytucje zaangażowane w zwalczanie handlu ludźmi i ich kompetencje	
• Nastawienie wobec ofiar	
• Przykłady orzeczeń sądowych	
Ochrona	23
• Prawa ofiary handlu ludźmi	
• Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi	
• Organizacje zaangażowane w ochronę ofiary	
Partnerstwo	26
• Ogólnopolska Sieć Organizacji Pozarządowych Przeciwko Handlowi Ludźmi	
• Międzyresortowy Zespół do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi	
Rekomendacje dla Armii Zbawienia w Polsce	29
Bibliografia	

WPROWADZENIE

Poniższy raport jest wynikiem Projektu Badawczego Problemu Handlu Ludźmi w Polsce, który został przeprowadzony przez Region Polski Armii Zbawienia na zlecenie Terytorium Wielkiej Brytanii i Irlandii Armii Zbawienia. Został on oparty na danych statystycznych, raportach, analizach i publikacjach z okresu 2010 - 2015. Wspomniany projekt został zrealizowany po to, by wesprzeć Armię Zbawienia w Polsce w doborze właściwego działania zwalczającego handel ludźmi w jakie powinna się zaangażować.

W raporcie postaramy się ukazać jak problem handlu ludźmi kształtuje się w Polsce, jakie czynniki wpływają na jego poziom i formy. Przyjrzymy się bliżej działaniom jakie Polskie władze podejmują w celu zwalczania tego problemu, jak potraktowany jest on w polskim prawie karnym, jakie kompetencje mają służby w tym obszarze. Postaramy się pokazać jak obecnie wygląda ochrona i wsparcie ofiar handlu ludźmi w Polsce, jakie środki prewencyjne są stosowane, jakie instytucje oraz organizacje pozarządowe się tym zajmują i jak kształtuje się współpraca między nimi.

OGÓLNY OBRAZ

MIGRACJE¹

W dzisiejszych czasach migracje są postrzegane jako naturalne zjawisko, jak to trafnie podsumowała M. Wójcik – Żołądek: „Mobilność terytorialna stanowi odwieczny element historii ludzkości. Od zarania dziejów ludność przemieszczała się: w reakcji na wzrost demograficzny, zmiany klimatyczne czy ekspansję produkcji i handlu.”² Obecnie wydaje się, że ludność najczęściej się przemieszcza ze względów ekonomicznych i politycznych. Jeśli chodzi o sytuację migracyjną Polski, to ogólne saldo jest od wielu lat ujemne. Wynika to z tego, że liczba Polaków decydujących się na wyemigrowanie do innego kraju niż przemieszczanie się w ramach Polskich granic jest większa niż liczba cudzoziemców migrujących do Polski. W dużej mierze może to być spowodowane niekorzystną sytuacją ekonomiczną w Polsce, która głównie dotyczy osób fizycznych i mikro-, małych- i średnich- przedsiębiorstw. Krajowa stopa bezrobocia w Polsce nie jest zatrważająca, szczególnie jeśli się ją porówna z sytuacją na świecie. Przez ostatnie kilka lat stopa bezrobocia stopniowo się obniża, ale jeśli spojrzeć się pojedynczo na województwa, to tymi z bardzo wysokimi stopami bezrobocia są: warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie i zachodnio-pomorskie. Głównym problemem może być poziom płac i poziom życia jakie one zapewniają oraz wielkość sumy obowiązkowych podatków i składek na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne.

Jeśli chodzi o wewnętrzne migracje Polaków na pobyt stały, to w ostatnich piętnastu latach nastąpiła zmiana w tendencji przenoszenia się ze wsi do miast i teraz najwięcej ludności przenosi się z miasta na wieś, jest ich nawet więcej niż ludności przenoszącej się z jednego miasta do drugiego. W ciągu roku ze wsi do wsi przenosi się ok. 63,5 tysięcy osób, ze wsi do miasta ok. 96,9 tysięcy osób, z miasta do miasta ok. 121,5 tysięcy osób, a z miasta na wieś ok. 132,4 tysięcy osób. Najczęściej wybieranymi województwami są mazowieckie (województwo stołeczne), wielkopolskie i śląskie, choć trzeba zaznaczyć, że więcej osób decyduje się na jego opuszczenie, więc saldo ludności jest ujemne. Najrzadziej wybieranymi województwami są świętokrzyskie i opolskie. Należy dodać, że województwa z najwyższymi stopami bezrobocia (warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie i zachodnio-pomorskie) mają ujemne salda ludności, województwem najbardziej się wyludniającym jest lubuskie.

¹ Roczniki Demograficzne – 2015, 2013, 2012 - Liczby będące średnią z lat 2011-2014.

² M. Wójcik-Żołądek, *Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie*, „Studia BAS” 2014, nr 4(40), s. 9

Należy zaznaczyć, że migracje zagraniczne najczęściej odbywają się w obrębie kontynentu. Polacy wyjeżdżający zagranicę na pobyt stały w 73,8% przypadków opuszczają miasta, a w reszcie wsie. Najczęściej wybieranymi przez nich kierunkami (w kolejności malejącej) są Niemcy, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Holandia i Irlandia, w przypadku osób opuszczających Polskę na okres co najmniej 12 miesięcy Niemcy, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Ukraina i Holandia, a osób wyjeżdżających na okres powyżej 6 miesięcy Wielka Brytania, Niemcy, Irlandia, Stany Zjednoczone i Holandia.

Osoby przybywające do Polski na pobyt stały w 74,7% przypadków wybierają miasta, a w reszcie wsie. Aż ok. 47,5% z nich posiada polskie obywatelstwo. Najczęściej przyjeżdżają oni z (w malejącej kolejności) Wielkiej Brytanii (ale w 40% przypadków posiadają polskie obywatelstwo), Niemiec (w 71% przypadków posiadają polskie obywatelstwo), Stanów Zjednoczonych (w 63% przypadków posiadają polskie obywatelstwo), Ukrainy i Irlandii. Osoby przybyłe do Polski na okres ponad 3 miesięcy najczęściej posiadają obywatelstwo ukraińskie, białoruskie, wietnamskie, chińskie i niemieckie.

Poniżej znajduje się tabela przedstawiająca poziom emigracji i imigracji w Polsce z ostatnich pięciu lat. W podanych liczbach jest uwzględniony tylko pobyt zalegalizowany.

Tabela 1. Emigracja i imigracja w Polsce (2010-2014)

POLSKA						
Rok	EMIGRACJA	IMIGRACJA	SALDO	EMIGRACJA	IMIGRACJA	SALDO
	Na pobyt stały	Na pobyt stały		Pobyt min. 12 miesięcy	Pobyt min. 12 miesięcy	
2010	17360	15246	-2114	41216	54499	13283
2011	19858	15524	-4334	44337	45670	1333
2012	21200	14583	-6617	49731	49183	-548
2013	32103	12199	-19904	66297	43404	-22893
2014	28080	12330	-15750	54960	46129	-8831

POLSKIE TENDENCJE W HANDLU LUDŹMI

Handel ludźmi jest zjawiskiem, które stale podlega dynamicznym przemianom. W Polsce zaobserwowano jego nasilenie na początku lat 90-tych. Wtedy Polska głównie była

krajem pochodzenia ofiar, a obecnie stała się również krajem docelowym i krajem tranzytowym.³ Okazuje się, że te same czynniki powodujące migrację mają wpływ na handel ludźmi.⁴ W momencie rekrutacji ofiary zazwyczaj są osobami bezrobotnymi lub uczącymi się, więc powodem ich migracji jest poszukiwanie pracy, a czasem konflikty rodzinne.

W Polsce, poza Polakami stanowiącymi zdecydowaną większość ofiar, najczęściej identyfikowane są ofiary pochodzące z Europy Wschodniej i Azji.⁵ Cudzoziemcy najczęściej są werbowani poprzez agencje pośrednictwa pracy. „Jako kraj docelowy Polska pozostaje głównie miejscem wykorzystania do prostytucji oraz w mniejszym stopniu do pracy przymusowej ofiar pochodzących z wschodniej granicy - Ukrainy, Rumunii, Bułgarii, Białorusi. Zauważalny jest również wzrost liczby ofiar z krajów Azjatyckich - Wietnamu, Sri Lanki, Filipin i Nepalu - wykorzystywanych głównie do pracy przymusowej. W przypadku zmuszania do żebractwa cudzoziemców w Polsce proceder ten dotyczy głównie obywateli Rumunii, Mołdawii oraz Ukrainy, zaś sprawcami są osoby pochodzenia romskiego, obywatele Rumunii działający w zorganizowanych grupach przestępczych, którzy werbują także kobiety z dziećmi czy osoby niepełnosprawne. Pokrzywdzeni są niekiedy okaleczani przez sprawców, którzy w ten sposób chcą powiększyć zyski wynikające w wykorzystania ofiar.”⁶

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i Strefy Schengen sprawiło, że stała się ona ważnym krajem tranzytowym. Przez Polskę ofiary najczęściej są transportowane do krajów Europy Zachodniej, pochodzą one z Europy Wschodniej i Azji.⁷ Dotychczas ujawniono tylko dwa przypadki próby przetransportowania ofiar na trasach z Litwy do Włoch oraz z Bułgarii do Finlandii.⁸ Podczas wywiadu przedstawiciel Straży Granicznej Mjr Tomasz Nowak wspominał o tranzycie Wietnamczyków do Niemiec i innych państw Europy Zachodniej.

W przypadku wykorzystania obywateli Polski poza granicami kraju, najczęściej odbywa się to w Europie Zachodniej. Kobiety są eksploatowane seksualnie najczęściej w Niemczech, Holandii i we Włoszech. Osoby wyjeżdżające do pracy za granicę są wykorzystywane do pracy przymusowej w rolnictwie, budownictwie i przemyśle tekstylnym i do popełniania oszustw najczęściej w Niemczech i Wielkiej Brytanii.⁹

³ Krajowy Plan Działań Przeciwno Handlowi Ludźmi, (2013), str. 1

⁴ A. M. Dyk, Washington University Global Studies Law Review, *Human Trafficking in Poland*, tom12:783, str. 785

⁵ Raport Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, *Handel Ludźmi 2014*, (2015) Warszawa, str. 3

⁶ <http://handelludźmi.eu/hl/baza-wiedzy/statystyki/6143,Dane-statystyczne.html> – część podsumowanie dla lat 2011-2014 – [dostęp 29 grudnia 2015]

⁷ <http://handelludźmi.eu/hl/o-handlu-ludźmi/handel-ludźmi-w-polsce/6145,Handel-ludźmi-w-Polsce.html> - [dostęp 29 grudnia 2015]

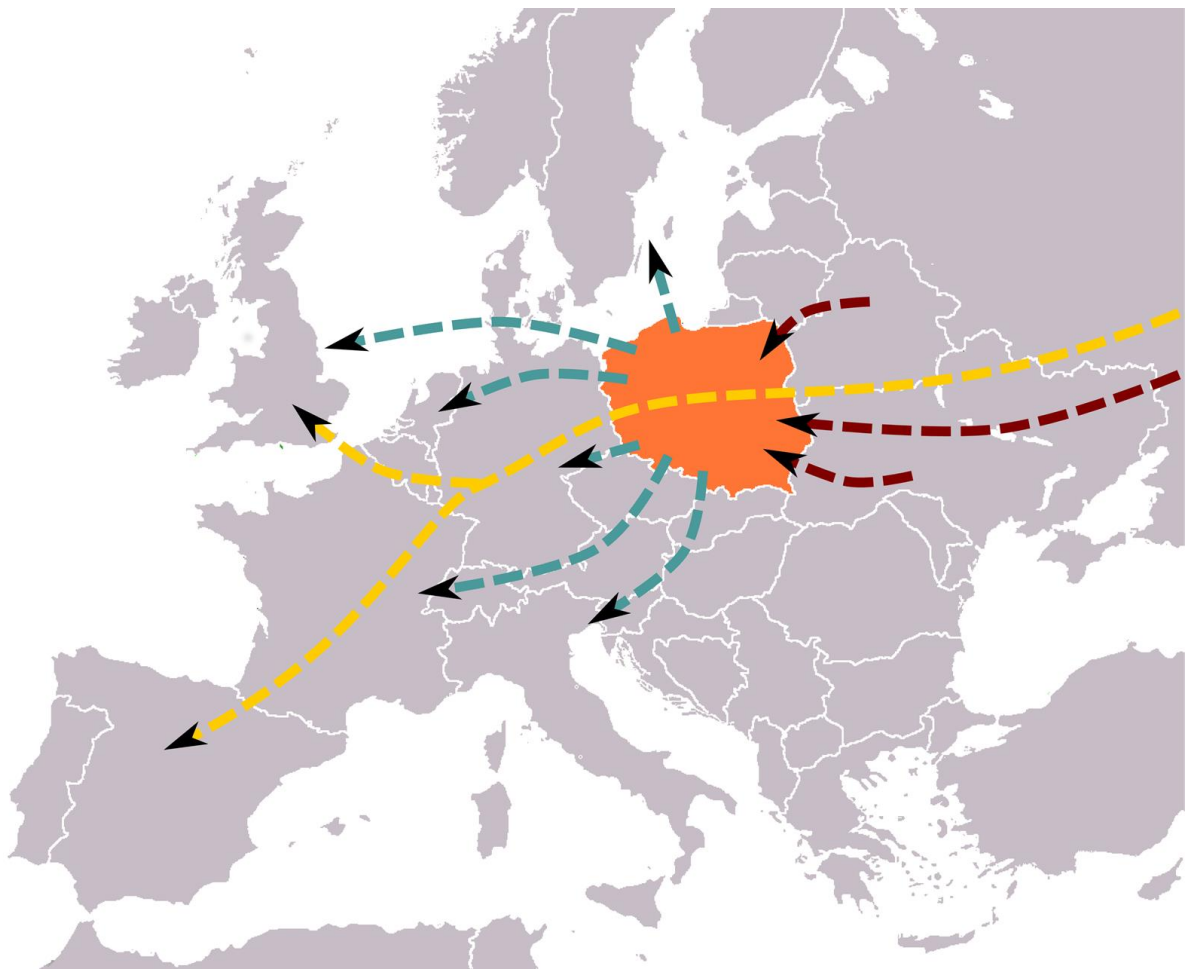
⁸ <http://handelludźmi.eu/hl/baza-wiedzy/statystyki/6143,Dane-statystyczne.html> – część podsumowanie dla lat 2011-2014 – [dostęp 29 grudnia 2015]

⁹ Raport Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, *Handel Ludźmi 2014*, (2015) Warszawa, str. 10

Poniżej znajduje się mapka opracowana przez zespół informacyjnej strony internetowej handelludzmi.eu, przedstawia ona to jakie role Polska odgrywa w handlu ludźmi.

- Kolor niebieski – Polska jako kraj pochodzenia ofiar wykorzystywanych w innych krajach Europy
- Kolor brązowy – Polska jako kraj docelowy dla ofiar, przede wszystkim, z krajów Wschodniej Europy i Azji,
- Kolor żółty – Polska jako kraj tranzytu ofiar z Wschodniej Europy i Azji do krajów Europy Zachodniej.

Rysunek 1. Rola Polski w handlu ludźmi¹⁰

Liczba postępowań prowadzonych przez jednostki prokuratury w sprawach o handel ludźmi od kilku lat utrzymuje się na stałym poziomie, jest to średnio 60 postępowań rocznie. Znaczna ich część (ok. 56%) dotyczy prostytucji i innych form wykorzystania seksualnego.

¹⁰ <http://handelludzmi.eu/hl/o-handlu-ludzmi/handel-ludzmi-w-polsce/6145.Handel-ludzmi-w-Polsce.html> - [dostęp 29 grudnia 2015]

Drugą najczęściej pojawiającą się formą wykorzystania jest zmuszanie do pracy. Co roku średnio 32 postępowania są umarzone, co jest dużą ilością, biorąc pod uwagę średnią liczbę postępowań rozpoczynanych w roku. Najczęściej jest to spowodowane trudnościami dowodowymi.

Należy zaznaczyć, że przy każdym postępowaniu przygotowawczym liczba pokrzywdzonych jest różna. Roczna liczba ofiar zidentyfikowanych podczas prowadzenia postępowań w ostatnich latach jest bardzo odmienna w 2011 było to aż 590, 2012 – 230, 2013 – 135, 2014 – 103, wśród ofiar zazwyczaj przeważają kobiety. Jednak te liczby nie odzwierciedlają skali problemu, bowiem szacuje się, że tylko jedna na sto ofiar poszukuje pomocy.¹¹

¹¹ <https://msw.gov.pl/pl/aktualnosci/13204.Zespoly-ds-przeciwdzialania-handlowi-ludzmi-beda-w-kazdym-wojewodztwie.html> [dostęp 29 grudnia 2015]

PREWENCJA

PROFIL OFIARY

Podczas wywiadów z organizacjami i instytucjami zaangażowanymi w zwalczanie handlu ludźmi wielokrotnie nas uświadamiano, że nie można jednoznacznie określić profilu, który pasowałby do wszystkich ofiar handlu ludźmi. Wiadomo jednak, że pokrzywdzeni w momencie rekrutacji bardzo często są bezrobotni lub się uczą, w związku z tym powodem ich migracji jest poszukiwanie pracy, a czasem konflikty rodzinne.¹²

Na podstawie danych Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego (KCIK) za lata 2012-2013, można stwierdzić że w Polsce ofiarami najczęściej są osoby dorosłe (90%), stanu wolnego (70%), które w momencie rekrutacji pozostawały bez pracy (78%). Znaczna część beneficjentów KCIK to kobiety (73%), ale istnieje tendencja wzrostowa w liczbie mężczyzn, należy też nadmienić, iż mężczyźni będący obywatelami Polski stosunkowo rzadko są zainteresowani pomocą oferowaną przez KCIK.¹³

W Polsce w przypadku eksploatacji seksualnej ofiarami najczęściej są kobiety obywatelstwa polskiego, białoruskiego, bułgarskiego i ukraińskiego; w przypadku pracy przymusowej najczęściej są to obywatele Ukrainy, Wietnamu, Rumunii i Filipin, przy czym trzeba zaznaczyć, że do pracy fizycznej wykorzystywani są mężczyźni, a do pracy w usługach kobiety. Do żebractwa najczęściej zmuszani są obywatele Rumunii pochodzenia romskiego oraz w mniejszym stopniu obywatele Mołdawii i Ukrainy.

PROFIL SPRAWCY

Tak samo jak to jest w przypadku ofiar, nie można jednoznacznie określić profilu sprawcy. Handel ludźmi jest złożonym procesem, który zawiera w sobie werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie, przyjmowanie osoby, która staje się ofiarą i jej eksploatację. Pojedynczy sprawca może wykonywać jedną lub wiele z tych czynności. Rekruter, to najczęściej mężczyzna tego samego obywatelstwa co ofiara, według danych KCIK najczęściej dla ofiary jest on obcą osobą (64%), drugim typem relacji jest powierzchowna

¹² <http://handelludźmi.eu/hl/baza-wiedzy/statystyki/6143,Dane-statystyczne.html> [dostęp 04 stycznia 2016]

¹³ Ofiary Handlu Ludźmi korzystające z pomocy Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi w latach 2012-2013, Warszawa 2014, str. 4-6

znajomość (22%).¹⁴ Sprawcy mogą należeć do międzynarodowego syndykatu przestępczego lub mogą prowadzić swoją przestępczą działalność w ramach rodziny, często przy współpracy z tymi jej członkami, którzy mieszkają za granicą lub mogą stworzyć własny biznes i prowadzić go przy wykorzystaniu najemnych przestępców, mogą też działać w oparciu o znajomości lub indywidualnie.¹⁵

ORGANIZACJE I INSTYTUCJE ZAANGAŻOWANE W PRZECIWDZIAŁANIE HANDLOWI LUDŹMI

W przeciwdziałanie handlowi ludźmi zaangażowanych jest wiele podmiotów, wśród państwowych są to m.in.: Policja, Straż Graniczna, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Sprawiedliwości, które starają się ukształtować metodykę zwalczania handlu ludźmi i zapewnić odpowiedni system prawno-instytucjonalny.

Uświadamianiem społeczeństwa na w kwestii problemu handlu ludźmi zajmują się wszelkie instytucje państwowe oraz organizacje pozarządowe i społeczne oraz instytucje pożytku publicznego, są to m.in.: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Fundacja La Strada, Fundacja Dzieci Niczyje, Stowarzyszenie Edukacji Społecznej i Prawnej Ius et Ratio, Stowarzyszenie Homo Faber. Do tych działań prewencyjnych można zaliczyć publikowanie folderów, plakatów, ulotek informacyjnych i broszur, produkcję kampanii społecznych i spotów reklamowych dla radia i telewizji, prowadzenie internetowych portali informacyjnych, organizowanie konferencji w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

Szkoleniem przedstawicieli instytucji publicznych, szczególnie tych, które mają bezpośredni kontakt z ofiarą, a więc policjantów, strażników granicznych, prokuratorów i pracowników pomocy społecznej zajmują się: Fundacja La Strada, Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM).

¹⁴ *Ibidem*, str. 10

¹⁵ A. M. Dyk, Washington University Global Studies Law Review, *Human Trafficking in Poland*, tom12:783 (2013) str. 787

PRZYKŁADY DZIAŁAŃ PREWENCYJNYCH

Fundacja „Dzieci Niczyje” opracowała Program Przeciwdziałania Komercyjnemu Wykorzystywaniu Dzieci.¹⁶ Celem programu jest zapobieganie i przeciwdziałanie problemowi komercyjnego wykorzystywania dzieci, m.in. handlowi dziećmi, wykorzystywaniu dzieci do prostytucji lub żebractwa. W ramach programu realizowane są projekty międzynarodowe: „Nie odwracaj wzroku – bądź świadomy i reaguj na wykorzystywanie seksualne dzieci w turystyce!” oraz projekt „Mario” poświęcony ochronie dzieci w procesie migracji zagrożonych wykorzystaniem.

Główne działania:

- prowadzenie szkoleń dla profesjonalistów
- informowanie o problemie przez publikacje i strony www.stopwykorzystywaniu.fdn.pl i www.stopseksurystyce.fdn.pl
- działania lobbingowe mające na celu wdrożenie modelowych rozwiązań i zainicjowanie publicznej dyskusji na temat problemu komercyjnego wykorzystywania dzieci i towarzyszących mu zjawisk
- współpraca z branżą turystyczną w ramach Kodeksu Postępowania na rzecz ochrony dzieci przed wykorzystaniem w kontekście podróży i turystyki www.kodeks.fdn.pl

Opublikowano komiks dla młodzieży w ramach kampanii „Nie jesteś na sprzedaż”. Jest on materiałem edukacyjnym dla młodych ludzi oraz osób pracujących z młodzieżą. Dzięki działaniom Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej możliwym było zapewnienie druku 100 tys. egzemplarzy komiksu w języku polskim, które zostały przesłane do wszystkich kuratoriów oświaty w celu dystrybucji w szkołach i placówkach oświatowych ze szczególnym uwzględnieniem szkół zawodowych i techników. W ramach kontynuacji powyższego działania, we wrześniu 2009 roku Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zleciło druk 60 tys. egzemplarzy ulotek informacyjnych wykorzystywanych w kampanii. Za realizację kampanii skierowanej do młodzieży szkolnej odpowiedzialne jest Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Grupa Robocza międzyresortowego Zespołu do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi.

¹⁶ <http://stopwykorzystywaniu.fdn.pl/> [dostęp 30 stycznia 2016]

W październiku 2012 r. w kinie Muranów w Warszawie odbył się Międzynarodowy Festiwal Filmów o Handlu Ludźmi 18/18 – projekt realizowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w partnerstwie z Fundacją „La Strada”. Celem wydarzenia skierowanego przede wszystkim do młodzieży gimnazjalnej było pokazanie za pośrednictwem filmu zjawisk handlu ludźmi i współczesnego niewolnictwa. Po obejrzeniu każdego filmu przeprowadzone zostały zajęcia, które pomagały zrozumieć w szerszym kontekście kwestie przedstawione w filmie.

W 2007 r. Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (International Organisation for Migration – IOM) wydała podręcznik „Bezpośrednia pomoc ofiarom handlu ludźmi”, który został przetłumaczony na język polski. W marcu 2015 zostało zorganizowane szkolenie na temat identyfikacji, ochrony oraz wsparcia ofiar handlu ludźmi. Szkolenie skierowane było do pracowników jednostek pomocy społecznej mających bezpośredni kontakt z cudzoziemcami. Szkolenie służyło zwiększeniu wiedzy i kompetencji wśród pracowników jednostek pomocy społecznej w zakresie identyfikacji zjawiska handlu ludźmi i wsparcia udzielanego ofiarom. Jednocześnie już ponad 800 funkcjonariuszy Straży Granicznej skorzystało z opracowanego w 2014 roku przez IOM szkolenia e-learningowego o tej tematyce,

ŚCIGANIE

PODSTAWA PRAWNA I JEJ KONSEKWENCJE

Do roku 2010 w polskim Kodeksie Karnym znajdował się przepis penalizujący handel ludźmi – art. 253 par. 1 – który brzmiał następująco: „Kto uprawia handel ludźmi nawet za ich zgodą, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.”, ale w przypadku handlu ludźmi poza granice kraju w celu wykorzystania seksualnego można było jednocześnie posłużyć się art. 204 par. 4, który brzmiał: „Karze określonej w § 3 [od roku do 10 lat] podlega kto zwabia lub uprowadza inną osobę w celu uprawiania prostytucji za granicą.”. Taka sytuacja powodowała wśród sędziów problemy z właściwą interpretacją tych artykułów, ponieważ istotnie pierwszy z nich zawierał w sobie przestępstwa wymienione w drugim, prowadziło to do tego, że sprawcy handlu ludźmi w celu uprawiania prostytucji byli skazywani za złamanie obu przepisów.¹⁷

W tym okresie w polskim prawie brakowało definicji handlu ludźmi, prowadziło to do nieidentyfikowania przypadków handlu ludźmi, to pojęcie interpretowano na podstawie wcześniejszych orzeczeń sądowych.¹⁸ Wiele problemów stworzyło samo pojęcie „handel ludźmi”, większość sędziów interpretowała to zjawisko wyłącznie jako transakcję cywilnoprawną, której przedmiotem jest osoba ludzka. Niekiedy sędziowie stwierdzali, że słowo „handel” w nazwie przestępstwa wskazuje na to, że ma ono miejsce jedynie w przypadku sprzedaży lub kupna człowieka, zatem przy użyciu środków pieniężnych. Część sędziów twierdziła, że skoro jest mowa o handlu ludźmi – ludzie, to liczba mnoga – to w przypadku jednej ofiary nie można mówić o handlu ludźmi. W prawie międzynarodowym istniała właściwa definicja, ale sędziowie bardzo rzadko się na nią powoływali. Jak stwierdziła to M. Koss-Goryszewska mogło to być spowodowane niezajomością prawa międzynarodowego albo mogło wynikać z obaw przed stosowaniem prawa innego niż krajowe.¹⁹

8 września 2010 roku do Kodeksu Karnego dodano definicję handlu ludźmi – art. 115 par. 22, a dwa wcześniej wspomniane przepisy zostały zastąpione jednym – art. 189a par. 1 „Kto dopuszcza się handlu ludźmi, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.”, dodatkowo wprowadzono przepis penalizujący przygotowania do popełnienia tego

¹⁷ M. Koss-Goryszewska, *Analiza Polskich Spraw Sądowych Dotyczących Handlu Ludźmi*, (2013), str. 1-2

¹⁸ A. M. Dyk, *Washington University Global Studies Law Review, Human Trafficking in Poland*, tom12:783 (2013) str. 796

¹⁹ M. Koss-Goryszewska, *Analiza Polskich Spraw Sądowych Dotyczących Handlu Ludźmi*, (2013), str. 4

przestępstwa – art. 189a par. 2 „Kto czyni przygotowania do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

Zarówno podczas wywiadu z przedstawicielem Straży Granicznej Mjr Tomaszem Nowakiem – Centralnym Koordynatorem ds. Handlu Ludźmi oraz podczas wywiadu z prezeską Fundacji przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu "La Strada" - Ireną Dawid-Olczyk i członkinią zarządu Joanną Garnier wspomniano, że obecnie największym wyzwaniem jest brak w polskim prawie definicji pracy przymusowej jako jednej z form wykorzystania w przypadku handlu ludźmi. Organom ścigania jest bardzo trudno udowodnić, że istotnie doszło do handlu ludźmi, a nie tylko do złamania przepisów Prawa Pracy.

Należy wspomnieć, że kiedy występuje podejrzenie popełnienia przestępstwa handlu ludźmi, organ powołany do ścigania takiego przestępstwa jest obowiązany do wszczęcia postępowania przygotowawczego i ścigania tego domniemanego przestępstwa. Oznacza to, że gotowość pokrzywdzonego do składania zeznań przeciwko swojemu oprawcy – lub jej brak, nie powinny mieć wpływu na podjęcie lub zaniechanie postępowania karnego przez właściwy organ.

Przestępstwo handlu ludźmi w rozumieniu art. 7 par. 1 Kodeksu Karnego jest zbrodnią. Takie sklasyfikowanie jest kwestią kluczową m.in. przy instytucji przedawnienia w prawie karnym. Sprawia to, że okres przedawnienia przestępstwa handlu ludźmi zgodnie z art. 101 par. 1 pkt. 2 Kodeksu Karnego wynosi dwadzieścia lat od momentu popełnienia tego przestępstwa.

INSTYTUCJE ZAANGAŻOWANE W ZWALCZANIE HANDLU LUDŹMI I ICH KOMPETENCJE

W ściganie i zwalczanie przestępstwa handlu ludźmi zaangażowane są Policja, Straż Graniczna, Prokuratura.

Zgodnie z art. 14 ust. 1 Ustawy o Policji, wykonuje ona w granicach swych zadań czynności: operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe w celu: 1) rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń; 2) poszukiwania osób ukrywających się przed organami ścigania lub wymiaru sprawiedliwości; 3) poszukiwania osób zaginionych w celu zapewnienia im ochrony życia, zdrowia lub wolności. W Biurze Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji został utworzony Wydział do Walki z Handlem Ludźmi, który między innymi ma: organizować, nadzorować, koordynować i wspierać realizację spraw prowadzonych przez jednostki i komórki organizacyjne Policji w

zakresie zwalczania przestępstwa handlu ludźmi i przestępstw z nim powiązanych; kształtować metodykę zwalczania tego przestępstwa na podstawie własnych analiz i ustaleń oraz informacji przekazywanych przez jednostki i komórki organizacyjne Policji; współdziałać w kwestii zwalczania tego przestępstwa z organami ochrony prawnej, administracji publicznej i kontroli państwowej oraz organizacjami pozarządowymi, społecznymi i instytucjami użyteczności publicznej; prowadzić współpracę międzynarodową w tym obszarze.

1 maja 2015 roku zostały wprowadzone zmiany w Ustawie o Cudzoziemcach, które wpłynęły na Straż Graniczną, bowiem nadano jej bezpośrednio kompetencje do zwalczania handlu ludźmi poprzez ściganie sprawców tego przestępstwa. Wcześniej Straż Graniczna też się tym zajmowała, ale ze względu na to, że nie było to jasno wpisane w jej kompetencje często napotykała trudności. Straż Graniczna posiada trzy piony działania: Graniczny – odprawa graniczna, ochrona granic; ds. Cudzoziemców – status cudzoziemców w Polsce; Kryminalny – nielegalna migracja, fałszerstwo dokumentów, handel ludźmi, przewóz nielegalnych produktów. 18 czerwca 2008 roku został powołany Zespół do spraw stałego monitoringu i koordynacji działań Straży Granicznej w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępstwa handlu ludźmi, którego głównymi zadaniami jest: bieżące monitorowanie i analizowanie przypadków handlu ludźmi ujawnionych przez Straż Graniczną; współpraca w zakresie zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, Policją i innymi organami administracji państwowej oraz organizacjami pozarządowymi.²⁰ W Straży Granicznej jest Centralny Koordynator ds. Handlu Ludźmi, w każdym Oddziale znajduje się wyszkolony Koordynator ds. Handlu Ludźmi, a w grupach operacyjno-śledczych Kierownicy ds. Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi. „Zwalczanie handlu ludźmi przez Straż Graniczną polega w szczególności na prowadzeniu wraz z jednostkami organizacyjnymi prokuratur śledztw oraz realizowaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych. W toku prowadzonych o handel ludźmi śledztw Straż Graniczna realizuje m.in. polecenia prokuratora, w szczególności dokonuje zatrzymań osób, przeszukań miejsc gdzie mogą znajdować się potencjalne ofiary procederu, zabezpiecza i gromadzi dowody rzeczowe. W wypadkach niecierpiących zwłoki, realizuje czynności w niezbędnym zakresie, mając na celu zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą i zniekształceniem.”²¹

²⁰ U. Kozłowska, *Handel ludźmi – podstawowe informacje dla pracowników urzędów pracy*, Zeszyt Metodyczny Pośrednika Pracy 3(12), (2011), str. 30

²¹ http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=pl/serwis-sg/Handel_Ludzmi [dostęp 31 grudnia 2015]

Zgodnie z Ustawą o Prokuraturze zadaniem Prokuratury jest strzeżenie praworządności i czuwanie nad ściganiem przestępstw. Zajmują się tym prokuratorzy poprzez: prowadzenie lub nadzorowanie postępowania przygotowawczego w sprawach karnych oraz sprawowanie funkcji oskarżyciela publicznego przed sądami; wytaczanie powództw w sprawach karnych i cywilnych; podejmowanie środków przewidzianych prawem, zmierzających do prawidłowego i jednolitego stosowania prawa; koordynowanie ścigania przestępstw przez inne organy państwowe; współdziałanie z organami państwowymi, państwowymi jednostkami organizacyjnymi i organizacjami społecznymi w zapobieganiu przestępczości i innym naruszeniom prawa.²² W kwestii przestępstwa handlu ludźmi w prokuraturach apelacyjnych zostali wyznaczeni prokuratorzy pełniący rolę konsultantów do spraw handlu ludźmi. Ich zadaniem jest udzielanie niezbędnych konsultacji prokuratorom prowadzącym sprawę, bądź, w sytuacji gdy sprawa jest szczególnie skomplikowana – jej prowadzenie. Stanowisko konsultanta do spraw handlu ludźmi utworzono także w Prokuraturze Generalnej.²³

NASTAWIENIE WOBEC OFIAR

Sądy karne skupiają się na wymierzaniu kar sprawcom, a nie ochronie ofiar handlu ludźmi, w związku z tym sędziowie w wielu przypadkach postrzegają je wyłącznie jako źródło dowodowe w sprawach przeciwko handlarzom. Na podstawie orzeczeń karnych można też stwierdzić, że ofiary bardzo często są postrzegane stereotypowo. Szczególnie dotyczy to kobiet eksploatowanych seksualnie, dominują dwa główne wizerunki takich ofiar: zdemoralizowana młoda dziewczyna lub wyrachowana prostytutka.²⁴

A. M. Dyk stwierdziła, że karne orzecznictwo i źle prowadzone postępowania karne przy handlu ludźmi w najlepszych wypadkach ujawniają niezrozumienie tego przestępstwa, a w najgorszych lekceważenie ofiary i jej praw, zarówno po stronie sędziów jak i prokuratorów. Wygląda na to, że wymiar sprawiedliwości nie zauważa tego, że uregulowania przestępstwa handlu ludźmi miały na celu ochronę ofiar.²⁵

²² <http://www.pg.gov.pl/przedmiot-dzialalnosci-i-kompetencje-523/przedmiot-dzialalnosci-i-kompetencje-511.html> [dostęp 31 grudnia 2015]

²³ U. Kozłowska, *Handel ludźmi – podstawowe informacje dla pracowników urzędów pracy*, Zeszyt Metodyczny Pośrednika Pracy 3(12), (2011), str. 31

²⁴ M. Koss-Goryszewska, *Analiza Polskich Spraw Sądowych Dotyczących Handlu Ludźmi*, (2013), str. 6-7

²⁵ A. M. Dyk, *Washington University Global Studies Law Review, Human Trafficking in Poland*, tom12:783 (2013) str. 784

PRZYKŁADY ORZECZEŃ SĄDOWYCH

SPRAWA: II AKa 134/15²⁶

I Instancja:

Sąd: Sąd Okręgowy

Lokalizacja: Kraków

Data orzeczenia: 19/12/2014

Pokrzywdzeni:

P. P. (Kobieta) – Polka

D. P. (Kobieta) – Polka

A. A. (Kobieta) – Polka

U. M. (Kobieta) – Polka

II Instancja:

Sąd: Sąd Apelacyjny

Lokalizacja: Kraków

Data orzeczenia: 05/10/2015

Oskarżeni:

K. Ś. (Mężczyzna) – Polak

A. G (Kobieta) – Polka

G. C. (Mężczyzna) – Polak

Zarzuty:

Oskarżonym postawiono zarzuty inter alia działania w zorganizowanej grupie przestępczej, handlu ludźmi i nakłaniania do prostytucji.

A. G. i K. Ś. (1)* zwerbowali siostry P. P. i D. P. w celu wykorzystania ich w prostytucji przy zastosowaniu wobec wymienionych podstępów i wprowadzeniu w błąd co do charakteru i warunków zatrudnienia, jak również warunków zakwaterowania i wyżywienia, a to nakłonieniu do podjęcia dobrze płatnej pracy w charakterze osób do towarzystwa, tancerek tańca erotycznego „na rurze” w lokalu rozrywkowym, ewentualnie, w zależności od własnej woli, prostytutek, w zamian za co jeszcze przed podjęciem pracy miały otrzymać kwoty po 500 euro, a nadto w ramach zatrudnienia otrzymać bezpłatne zakwaterowanie, wyżywienie i samodzielnie decydować o świadczeniu pracy, jak też o opuszczeniu lokalu i powrocie do kraju (z Niemiec), podczas gdy w rzeczywistości były one zmuszone uprawiać prostytucję bez uzyskiwania wynagrodzenia. zatrzymano im dokumenty tożsamości, stale kontrolowano,

²⁶[http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/152000000001006_II_AKa_000134_2015_Uz_2015-10-05_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/152000000001006_II_AKa_000134_2015_Uz_2015-10-05_001)
[dostęp 29 stycznia 2016]

uniemożliwiano swobodne opuszczenie posesji, na terenie której przebywały, utrudniano kontakt z rodziną.

K. Ś. (1) i G. C. (1) zorganizowali ich transport – G.C. (1) wysłał K. Ś. 230 EUR na paliwo (środki finansowe pochodziły od innej ustalonej osoby). K.Ś. (1) i A. G. przewieźli P. P. i D. P. samochodem do Niemiec i przekazali je G. C. (1).

Przyjaciółki A. A. i U. M. zwerbowano w ten sam sposób. U. M. zmieniła zdanie i odmówiła wyjechania do pracy do Niemiec, z tego powodu otrzymywała groźby ze strony K.Ś.

A. A. przewieziono samochodem do innego polskiego miasta, a później A. G. i K. Ś.(1) wykupili jej bilet autobusowy do miasta w Niemczech. G. C. odebrał ją z przystanku autobusowego i przewiózł samochodem do miejsca przeznaczenia. A. A. oddała „na przechowanie” swój dokument tożsamości, uniemożliwiano jej swobodne opuszczenie posesji, na terenie której przebywała, utrudniano kontakt telefoniczny z rodziną i w całości odbierano wynagrodzenie za świadczone usługi.

Kary:

Orzeczenie Sądu Pierwszej Instancji:

Zorganizowana grupa przestępcza:

G. C. (1) 8 miesięcy pozbawienia wolności,

K. Ś. (1) 6 miesięcy pozbawienia wolności

A. G. 5 miesięcy pozbawienia wolności.

Handel ludźmi i nakłanianie do prostytucji:

G. C. (1) 4 lata i 6 miesięcy pozbawienia wolności i 160 stawek dziennych grzywny, przyjmując, iż jedna stawka dzienna grzywny wynosi 10 złotych

K. Ś. (1) 4 lata i 2 miesiące pozbawienia wolności i 120 stawek dziennych grzywny, przyjmując, iż jedna stawka dzienna grzywny wynosi 10 złotych

AG 3 lata i 8 miesięcy pozbawienia wolności i 100 stawek dziennych grzywny, przyjmując, iż jedna stawka dzienna grzywny wynosi 10 złotych

Kara łączna pozbawienia wolności:

G. C. (1) łącznie 4 lata i 6 miesięcy

K. Ś. (1) łącznie 4 lata i 2 miesiące

A. G. łącznie 3 lata i 8 miesięcy

Orzeczenie Sądu Drugiej Instancji:

Uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Argumentacja Sądu Apelacyjnego:

Pomimo włożonego wysiłku w rozpoznanie przedmiotowej sprawy, Sąd pierwszej instancji nie wyjaśnił należycie wszystkich okoliczności, które miały istotne znaczenie dla ustalenia odpowiedzialności karnej oskarżonych. Pojawiły się uchybienia w zakresie ewaluacji dowodów i rekonstrukcji stanu faktycznego w przypadku K. Ś.(1) i A. G. i w dużo mniejszym stopniu w stosunku do G. C.(1).

Sąd apelacyjny stwierdził, że nie było wystarczająco dużo dowodów i podstaw do stwierdzenia faktycznego uczestnictwa oskarżonych w zorganizowanej grupie przestępczej, ale nie miał zbyt wielu wątpliwości co do handlu ludźmi i oświadczył, że Sąd pierwszej instancji dobrze przeprowadził rozpoznanie w tej kwestii i wyciągnął właściwe wnioski, niemniej jednak zarekomendowano aby w trakcie ponownego rozpoznania przesłuchać świadków na rozprawie, szczególnie chodzi tu o pokrzywdzone P. i D. P., ponieważ poprzednio nie udało się tego dokonać.

*(1) oznacza, że wymieniona osoba jest mężczyzną

I Instancja:

Sąd: Sąd Okręgowy

Lokalizacja: Szczecin

Data orzeczenia: 21/03/2014

Pokrzywdzeni:

J. G. (Mężczyzna) – Polak

E. B. (Mężczyzna) – Polak

A. A. (Mężczyzna) – Polak

T. L. (Mężczyzna) – Polak

L.N. (Mężczyzna) – Polak

R. B. (Mężczyzna) – Polak

H. W. (Mężczyzna) – Polak

D. B. (Mężczyzna) – Polak

K. M. (Mężczyzna) – Polak

P. M. (Mężczyzna) – Polak

II Instancja:

Sąd: Sąd Apelacyjny

Lokalizacja: Szczecin

Data orzeczenia: 03/09/2014

Oskarżenia:

R. P. (Mężczyzna) – Polak,

akty oskarżenia: I, II, III, X – Handel

Ludźmi (HL)

IV V, IX, , XI – HT, Przemoc i Groźby

J. W. (Mężczyzna) – Polak

akty oskarżenia: II, VIII – HL

L. G (Mężczyzna) – Polak

akty oskarżenia: III, VIII, - HT

VI – HL i Próba HL

VII, IX, X, XI – HL, Przemoc i Groźby

XII – Przetrzymanie dokumentów

tożsamości

Zarzuty:

Oskarżonym postawiono zarzuty handlu ludźmi w zbieżności ze stosowaniem przemocy i gróźb.

Od października 2004 do grudnia 2006 L. P., L.G. i J.W. wprowadzali pokrzywdzonych w błąd co do możliwości podjęcia legalnego zatrudnienia w Szwecji przy pracach budowlanych. Na własny koszt transportowali ich do miast M., S. i innych niezidentyfikowanych, gdzie wykorzystując spowodowane w ten sposób przymusowe położenie pokrzywdzonych i ich słabość wynikającą z pobytu w obcym kraju, bez znajomości miejscowego języka, jak i bez środków finansowych niezbędnych do zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, ze zobowiązania zwrócenia kosztów podróży do Szwecji

²⁷[http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/15550000001006_II_AKa_000144_2014_Uz_2014-09-03_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/15550000001006_II_AKa_000144_2014_Uz_2014-09-03_001) (the last visit 30th of January 2016)

lub braku możliwości sfinansowania powrotu do Polski, jak również używając wobec nich przemocy i grózb, zmuszali ich do dokonywania przestępstw kradzieży w sklepach wielkopowierzchniowych i do kradzieży kieszonkowych.

Kary (pozbawienie wolności):

Wyrok Sądu Drugiej Instancji:

R. P. – I, III, X – uniewinniony
II, IV, V – 2 lata
X, XI – 1 rok i 6 miesięcy

J. W. – II, VIII – uniewinniony

L. G. – III, VI, VIII, X – uniewinniony
VII – 1 rok i 6 miesięcy
X, XI – 1 rok i 6 miesięcy
XII – 4 miesiące

Kara łączna pozbawienia wolności:

R. P. – 2 lata i 6 miesięcy

J. W. – uniewinniony

L. G. – 2 lata

(Wszyscy oskarżeni nie zostali ukarani za udział w handlu ludźmi.)

Wyrok Sądu Pierwszej Instancji:

R. P. – I, III – 3 lata i 4 miesiące
II, IV, V – 4 lata i 4 miesiące
IX, XI – 3 lata i 6 miesięcy
X – 3 lata i 2 miesiące

J. W. – II 3 lata i 2 miesiące
VIII - 3 lata i 2 miesiące

L. G. – III – 3 lata i 2 miesiące
VI – 3 lata i 2 miesiące
VII – 3 lata i 4 miesiące
VIII – 3 lata i 4 miesiące
IX, XI – 3 lata i 6 miesięcy
XII – 4 miesiące

Kara łączna pozbawienia wolności:

R. P. – 6 lat

J. W. – 3 lata i 6 miesięcy

L. G. – 5 lat i 6 miesięcy

Argumentacja Sądu Apelacyjnego:

Czyny zarzucone oskarżonym zaistniały w okresie od października 2004 r. do grudnia 2006 r., a więc w czasie, w którym kodeks karny nie zawierał jeszcze definicji pojęcia „handel ludźmi”, jedynym przepisem regulującym problematykę „handlu ludźmi” był

ówcześnie obowiązujący art. 253 § 1 kk. Rzecz jednak w tym, że ów przepis nie definiował wspomnianego pojęcia, w związku z czym definicji tej należało poszukiwać w orzecznictwie oraz w piśmiennictwie, a także na gruncie przepisów prawa międzynarodowego

W tamtym okresie w piśmiennictwie oraz orzecznictwie ukształtowała się i utrwaliła jednolita interpretacja pojęcia „handel ludźmi”, wedle której „uprawiać handel ludźmi” to nic innego jak „handlować”, co w konsekwencji oznacza, że odpowiedzialności przewidzianej w art. 253 § 1 kk podlega ten kto kupuje, sprzedaje, zastawia, dokonuje zamiany, użycza ludzi lub dokonuje innych transakcji cywilnoprawnych, których przedmiotem jest człowiek.

Odwołanie się przez Sąd Okręgowy do postanowień decyzji ramowej Rady Unii Europejskiej (...) z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi i zdefiniowanie na ich podstawie zawartego w art. 253 § 1 kk pojęcia „handel ludźmi” było niedopuszczalne. Gdyby Sąd Okręgowy postąpił prawidłowo, to znaczy powstrzymał się od „prounijnej” interpretacji obowiązującego w chwili czynów art. 253 § 1 kk, to nad wyraz oczywistym jest, iż niemożliwym byłoby przyjęcie, że działania oskarżonych wyczerpały określone w tym przepisie znamię „uprawia handel ludźmi”.

Podsumowując zaprezentowane rozważania stwierdzić więc należy, że uwarunkowania prawne istniejące w chwili czynów, nie pozwalają przyjąć, że R. P., L. G. i J. W. wyczerpali swoimi działaniami znamię determinujące przestępstwo handlu ludźmi. Jednak nie ulega wątpliwości, że w ramach tych czynów oskarżeni stosowali wobec pokrzywdzonych również przemoc, bądź groźby bezprawne.

OCHRONA

PRAWA OFIARY HANDLU LUDŹMI

Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi z dnia 3 maja 2005 r. została ratyfikowana przez Polskę 17 listopada 2008 r. i weszła w życie w dniu 1 marca 2009 r. Zgodnie z nią Polska zobowiązała się do ochrony i przestrzegania praw ofiar m.in. do: odzyskania równowagi fizycznej, psychicznej i społecznej; czasu do namysłu; ochrony tożsamości i życia prywatnego; odszkodowania i prawnego zadośćuczynienia; zezwolenia na pobyt; dobrowolnego powrotu.

Aby nadano osobie wszelkie prawa, musi zostać ona zidentyfikowana jako ofiara handlu ludźmi przez organy ścigania – Policję lub Straż Graniczną. W wyjątkowych przypadkach, kiedy osoba zgłosi się bezpośrednio do organizacji pozarządowej i nie chce rozmawiać z organami ścigania, może zostać zidentyfikowana jako ofiara handlu ludźmi przez pracowników Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego (KCIK).

KRAJOWE CENTRUM INTERWENCYJNO-KONSULTACYJNE DLA OFIAR HANDLU LUDŹMI

Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK) powstało w kwietniu 2009 roku i jest zadaniem publicznym, które jest zlecane przez Ministra Spraw Wewnętrznych organizacjom pozarządowym i podmiotom wymienionym w art. 3 ust. 3 Ustawy o Działalności Pożytku Publicznego. Jest ono w całości finansowane ze środków budżetu państwa. Kwotą przeznaczoną z budżetu państwa na ten cel na okres styczeń – grudzień 2016 jest 1 100 000 PLN. KCIK jest koncepcją Fundacji przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada” (Fundacja La Strada). Fundacja od początku wygrywa wszystkie konkursy na prowadzenie Krajowego Centrum, a od 2013 dołączyło do niej Stowarzyszenie Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej.²⁸

Do głównych zadań KCIK należy przede wszystkim: całonocowe prowadzenie telefonu zaufania dla ofiar i świadków handlu ludźmi; identyfikowanie ofiar handlu ludźmi; zapewnienie podstawowych potrzeb życiowych i interwencja kryzysowa; prowadzenie

²⁸ <http://www.kcik.pl/> [dostęp 12 stycznia 2016]

schronisk dla ofiar handlu ludźmi; podejmowanie działań interwencyjnych; poradnictwo prewencyjne oraz udzielanie konsultacji dla instytucji i organizacji.

Przez zapewnienie podstawowych potrzeb życiowych i interwencję kryzysową wg. Otwartego konkursu na prowadzenie Krajowego Centrum rozumie się:

- zapewnienie odzieży, środków higienicznych, żywienia i podstawowej opieki medycznej
- asystowanie ofierze podczas kontaktu z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości
- indywidualną pracę z ofiarą, wsparcie psychologiczne, pomoc tłumacza
- transport ofiary na terenie kraju
- pomoc przy organizacji legalizacji pobytu
- konsultacje prawne
- kompleksową organizację bezpiecznego powrotu do kraju pochodzenia.²⁹

„Schroniska prowadzone przez organizacje pozarządowe mają na celu zapewnienie bezpiecznego zakwaterowania z możliwością odizolowania ofiary (np. z powodów zdrowotnych), zapewniają żywienie, opiekę i dyspozycyjność profesjonalnego personelu przez całą dobę. Pracę w schronisku prowadzą kierownik oraz trener umiejętności społecznych, a nocami dyżurują doświadczeni pracownicy. W 2012 roku utworzono dodatkowo grupę wolontariuszek towarzyszących kobietom zamieszkałym w schronisku w weekendy i popołudniami.”³⁰

ORGANIZACJE ZAANGAŻOWANE W OCHRONĘ OFIARY

Ośrodki Pomocy Społecznej przez art. 7 pkt. 7a Ustawy o Pomocy Społecznej są zobligowane do udzielania pomocy ofiarom handlu ludźmi i ich rodzinom. Według potrzeb mają oni prawo do otrzymania zasiłków celowych, żywności, schronienia i interwencji kryzysowej.

Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM) nie pracuje bezpośrednio z ofiarami, ale bierze aktywny udział w organizowaniu dobrowolnego powrotu do kraju pochodzenia osób, które doświadczyły handlu ludźmi. Szacuje ona ryzyka związane z powrotem i ich poziom,

²⁹ <http://bip.mswia.gov.pl/bip/otwarte-konkursy-ofert/23766,Ogloszenie-o-otwartym-konkursie-ofert-na-realizacje-zadania-publicznego-quotProw.html> [dostęp 12 stycznia 2016]

³⁰ <http://www.handelludzi.eu/hl/o-handlu-ludzi/informacje-dla-ofiar/6147,Krajowe-Centrum-Interwencyjno-Konsultacyjnego-dla-Polskich-i-Cudzoziemskich-Ofia.html> [dostęp 12 stycznia 2016]

pomaga w uzyskaniu wiz i dokumentów podróży, pokrywa koszty podróży oraz przy współpracy z innymi organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami państwowymi informuje ofiary o programach pomocowych i stara się zorganizować praktyczną pomoc na miejscu.

Fundacja „La Strada” pracuje bezpośrednio z ofiarami handlu ludźmi. Przede wszystkim prowadzi Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne (zobacz podrozdział „Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi”), a w ramach niego schronisko w północno-wschodniej części Polski. Obejmuje ono województwa: zachodniopomorskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie, mazowieckie, podlaskie, lubelskie.

Działania Stowarzyszenia Po-MOC są skierowane do ofiar przemocy (kobiety i ich dzieci), ofiar współczesnych form niewolnictwa (handlu ludźmi), kobiet w kryzysie życia. Pośród jego wielu różnych działań znajduje się poradnictwo, udzielanie informacji przez internet, porady prawne konsultacje w Punkcie Konsultacyjnym, całodobowe schronienie w Ośrodku Rehabilitacyjno-Wychowawczym. W ramach Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego prowadzi ono schronisko w południowo-zachodniej części Polski. Obejmuje ono województwa: lubuskie, wielkopolskie, dolnośląskie, łódzkie, opolskie, śląskie, świętokrzyskie, małopolskie, podkarpackie.

PARTNERSTWO

OGÓLNOPOLSKA SIEĆ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH PRZECIWKO HANDLOWI LUDŹMI

Ogólnopolska sieć organizacji pozarządowych przeciwko handlowi ludźmi jest to sieć organizacji wspierających zapobieganie oraz zwalczanie handlu ludźmi. Projekt ma na celu poprawę jakości i efektywności pracy organizacji pozarządowych zajmujących się zwalczaniem handlu ludźmi. Działalnością Sieci mają być objęte wszystkie województwa w Polsce. Utworzenie zinstytucjonalizowanego modelu współpracy ma pozwolić na wzmocnienie potencjału organizacji regionalnych, wymianę informacji, poprawę skuteczności działania i współdziałania z organami administracji państwowej. Drugim ważnym aspektem będzie podniesienie potencjału kadr organizacji regionalnych działających w obszarze przeciwdziałania handlowi ludźmi.

Cele szczegółowe:

- Utworzenie branżowej wysokospecjalistycznej sieci organizacji przeciwdziałających handlowi ludźmi w celu poprawy jakości i efektywności ich pracy, profesjonalizacji działań oraz wzmocnienia potencjału, tak by w efekcie mogły być partnerem instytucji publicznych i organów ścigania we wspólnych działaniach mających na celu zapobieganie i zwalczanie handlu ludźmi.
- Rozwój i doskonalenie struktur, systemów i wyposażenia technicznego w celu poprawy wdrażania dorobku Schengen.
- Poprawa skuteczności działań instytucji odpowiedzialnych za ściganie przestępstwa handlu ludźmi poprzez doskonalenie narzędzi i struktur, wzmocnienie potencjału a także wdrażanie najlepszych praktyk oraz profesjonalny monitoring ich działań.
- Podniesienie kwalifikacji przedstawicieli instytucji i organizacji zaangażowanych w przeciwdziałanie handlowi ludźmi i wsparcie ofiar tego przestępstwa.
- Podniesienie kompetencji organizacji pozarządowych w zakresie handlu ludźmi, a także zdobywania funduszy i organizacji wydarzeń.
- Opracowanie standardów świadczenia usług dla ofiar handlu ludźmi, w szczególności zachowania bezpieczeństwa i prywatności oraz szacunku dla wyborów ofiar.
- Pomoc organizacjom pracującym na rzecz migrantów i ofiar przestępstw w rozszerzeniu działalności o tematykę przeciwdziałania handlowi ludźmi.

- Docelowo w Sieci znajdzie się 28 organizacji ze wszystkich województw w kraju.

Partnerami Sieci są m.in.:

- Fundacja „La Strada” (Warszawa)
- Fundacja „Dzieci Niczyje” (Warszawa)
- Stowarzyszenia Interwencji Prawnej (Warszawa)
- Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć (Kraków)
- Stowarzyszenie „Po-MOC” dla kobiet i dzieci (Katowice)
- Stowarzyszenie Edukacji Społecznej i Prawnej „Ius et Ratio” (Szczecin)
- Stowarzyszenie „Homo Faber” (Lublin)
- Stowarzyszenie Pomoc Rodzinie „Przystań” (Starachowice)
- Polski Czerwony Krzyż – Oddział Podkarpacki (Rzeszów)

**MIĘDZYRESORTOWY ZESPÓŁ DO SPRAW ZWALCZANIA I ZAPOBIEGANIA
HANDLOWI LUDŹMI**

Na mocy zarządzenia nr 23 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 marca 2004 roku powołano Zespół do Spraw Zwalczenia i Zapobiegania Handlowi Ludźmi. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele podmiotów administracji rządowej, organizacji międzynarodowych i organizacji pozarządowych.

Do zadań Zespołu należy:

- proponowanie oraz opiniowanie podejmowanych działań zmierzających do skutecznego zwalczenia i zapobiegania handlowi ludźmi,
- współpraca w tym zakresie z organami administracji rządowej i podległymi im jednostkami organizacyjnymi, samorządu terytorialnego oraz organizacjami pozarządowymi,
- ocena realizacji „Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi”.

W celu bieżącego monitorowania działań i zapewnienia skutecznej wymiany informacji pomiędzy zaangażowanymi podmiotami została powołana Grupa Robocza, w skład której wchodzi eksperci reprezentujący wszystkie instytucje uczestniczące w pracach Zespołu. Posiedzenia Grupy odbywają się kilka razy w roku w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. W

ramach Grupy Roboczej funkcjonują trzy grupy eksperckie zajmujące się problematyką handlu dziećmi, wsparciem ofiar handlu ludźmi, a także działaniami prewencyjnymi.

Członkowie Zespołu:

- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
- Ministerstwo Sprawiedliwości
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
- Komenda Główna Policji
- Komenda Główna Straży Granicznej

Zaproszone Instytucje:

- Główny Inspektorat Pracy
- Prokuratura Generalna
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
- Fundacja przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada”
- Fundacja Dzieci Niczyje
- ITAKA - Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych
- Stowarzyszenie Po MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej
- Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć w Krakowie

REKOMENDACJE DLA ARMII ZBAWIENIA W POLSCE

W opinii większości krajów, Polska podejmuje właściwe wysiłki na rzecz zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi, nadal jednak za słuszne należy uznać rekomendowanie kontynuacji i wzmocnienia działań na rzecz zagwarantowania praw ofiar handlu ludźmi, w szczególności w zakresie pomocy psychologicznej i materialnej czy działań na rzecz ochrony dzieci przed wykorzystaniem.

W roku 2010 opracowano Globalny Plan Działania ONZ w zakresie zwalczania handlu ludźmi (*The United Nations Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons*). Celem głównym Planu jest stworzenie warunków koniecznych dla skutecznego przeciwdziałania handlowi ludźmi w Polsce i wsparcia ofiar tego przestępstwa

Z kolei do celów szczegółowych Planu należą m.in.:

- Upowszechnienie wiedzy nt. zjawiska w szczególności w tzw. grupach ryzyka;
- Wzbogacenie oferty i podniesienie standardu działań służących wsparciu ofiar handlu ludźmi (w tym dzieci – ofiar handlu ludźmi);
- Poprawa skuteczności działań instytucji odpowiedzialnych za ściganie przestępstwa handlu ludźmi poprzez doskonalenie narzędzi prawnych, struktur oraz wdrażanie najlepszych praktyk;
- Podniesienie kwalifikacji przedstawicieli instytucji i organizacji zaangażowanych w przeciwdziałanie handlowi ludźmi i wsparcie ofiar tego przestępstwa;
- Pogłębienie wiedzy nt. zjawiska handlu ludźmi i efektywności podejmowanych działań;
- Wzmocnienie współpracy międzynarodowej.

Biorąc pod uwagę w/w rekomendacje ONZ określone w Globalnym Planie Działań w zakresie zwalczania handlu ludźmi oraz informacje zebrane w czasie trwania projektu, szczególnie te uzyskane podczas wywiadów, proponujemy następujące praktyczne rozwiązania dla Armii Zbawienia w zakresie zwalczania handlu ludźmi.

Teraz:

1. Nawiązać współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami państwowymi zaangażowanymi w zwalczanie problemu handlu ludźmi.
2. Stać się partnerem Ogólnopolskiej Sieci Organizacji Pozarządowych Przeciwko Handlowi Ludźmi.

3. Włączyć się w działania prewencyjne wśród młodzieży, osób ubogich i bezdomnych, które znajdują się w grupie ryzyka (kampanie informacyjne: publikowanie folderów, plakatów, ulotek informacyjnych i broszur). Brać udział w kampaniach społecznych na temat zagrożeń związanych z handlem ludźmi.

W przyszłości:

4. Zaangażować się w pracę z ofiarami handlu ludźmi przez zapewnienie schronienia – ta potrzeba została bardzo mocno zaznaczona podczas wywiadu z IOM, przedstawiciele organizacji podkreślili brak miejsc dla mężczyzn.
5. Stworzyć punkt konsultacyjny/stronę internetową w obszarze doradztwa w kwestii wyjazdów za granicę.
6. Włączyć się w pracę wśród imigrantów.

Podsumowując warto wspomnieć, że organizacje pozarządowe oraz państwowe instytucje oczekują praktycznej pomocy ofiarom, a nie samej prewencji. W trakcie wszystkich przeprowadzonych wywiadów padło pytanie o praktyczną pomoc jaką Armia Zbawienia mogłaby zaoferować obecnie i w przyszłości. Fundacja „La Strada” ostro skrytykowała angażowanie się wyłącznie w obszarze prewencji i przez to zaniedbywanie praktycznej pomocy dla ofiar.

BIBLIOGRAFIA

Publikacje:

1. Dyk A.M., *Human Trafficking in Poland*, w: Washington University Global Studies Law Review tom 12:783, St. Louise (2013)
2. Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik Demograficzny 2011*, Warszawa (2011)
3. GUS, *Rocznik Demograficzny 2012*, Warszawa (2012)
4. GUS, *Rocznik Demograficzny 2013*, Warszawa (2013)
5. GUS, *Rocznik Demograficzny 2014*, Warszawa (2014)
6. GUS, *Rocznik Demograficzny 2015*, Warszawa (2015)
7. Koss-Goryszewska M., *Analiza Polskich Spraw Sądowych Dotyczących Handlu Ludźmi*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa (2013)
8. Kozłowska U., *Handel ludźmi – podstawowe informacje dla pracowników urzędów pracy*, w: Zeszyt Metodyczny Pośrednika Pracy 3(12), Ministerstwo Pracy i Polityki społecznej, Warszawa (2011)
9. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, *Handel Ludźmi 2014*, Warszawa (2015)
10. Wójcik-Żołądek M., *Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie*, w: Studia BAS (2014), No. 4(40), Kancelaria Sejmu, Warszawa (2014)
11. Zespół ds. Zwalczenia i zapobiegania Handlowi Ludźmi, *Krajowy Plan Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2013-2015*, Warszawa (2013)
12. Zespół ds. Zwalczenia i zapobiegania Handlowi Ludźmi, *Ofiary Handlu Ludźmi korzystające z pomocy Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi w latach 2012-2013*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa (2014)

Polskie akty prawne:

13. Kodeks Karny
14. Kodeks Postępowania Karnego
15. Kodeks Pracy
16. Ustawa o Działalności Pożytku Publicznego i Wolontariacie
17. Ustawa o Policji
18. Ustawa o Pomocy Społecznej
19. Ustawa o Prokuraturze
20. Ustawa o Straży Granicznej

Strony internetowe:

21. <http://bip.mswia.gov.pl/bip/otwarte-konkursy-ofert/23766,Ogloszenie-o-otwartym-konkursie-ofert-na-realizacje-zadania-publicznego-quotProw.html> [ostatni dostęp 12 stycznia 2016]
22. <http://handelludzmi.eu/hl/baza-wiedzy/statystyki/6143,Dane-statystyczne.html> [ostatni dostęp 29 grudnia 2015]
23. <http://www.handelludzmi.eu/hl/o-handlu-ludzmi/informacje-dla-ofiar/6147,Krajowe-Centrum-Interwencyjno-Konsultacyjnego-dla-Polskich-i-Cudzoziemskich-Ofia.html> [ostatni dostęp 12 stycznia 2016]
24. <http://www.handelludzmi.eu/hl/o-handlu-ludzmi/handel-ludzmi-w-polsce/6145,Handel-ludzmi-w-Polsce.html> [ostatni dostęp 29 grudnia 2015]
25. <http://www.kcik.pl/> [ostatni dostęp 12 stycznia 2016]
26. <https://msw.gov.pl/pl/aktualnosci/13204,Zespoly-ds-przeciwdzialania-handlowi-ludzmi-beda-w-kazdym-wojewodztwie.html> [ostatni dostęp 29 grudnia 2015]
27. [http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/152000000001006_II_AKa_000134_2015_Uz_2015-10-05_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/152000000001006_II_AKa_000134_2015_Uz_2015-10-05_001) [ostatni dostęp 29 stycznia 2016]
28. [http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155500000001006_II_AKa_000144_2014_Uz_2014-09-03_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155500000001006_II_AKa_000144_2014_Uz_2014-09-03_001) [ostatni dostęp 30 stycznia 2016]
29. <http://www.pg.gov.pl/przedmiot-dzialalnosci-i-kompetencje-523/przedmiot-dzialalnosci-i-kompetencje-511.html> [ostatni dostęp 31 grudnia 2015]
30. <http://www.przeciwkohandlowiludzmi.pl/index.html> [ostatni dostęp 15 stycznia 2016]
31. <http://stopwykorzystywaniu.fdn.pl/> [ostatni dostęp 30 stycznia 2016]
32. http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=pl/serwis-sg/Handel_Ludzmi [ostatni dostęp 31 grudnia 2015]

Orzeczenia sądowe:

33. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie: Sygn. akt II AKa 134/15
34. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie: Sygn. akt II AKa 144/14